

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 14.05.2022

*Kabul Tarihi / Accepted: 01.06.2022

*Atıf Bilgisi: Tangülü, Z. (2022). “Öğretmenin Yaşam Boyu Temelli Öğrenimine Hizmet İçi Eğitim Kapsamında Tarihsel Bir Bakış: Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmalarında Eğitim ve Kültür Meseleleri”.

Hars Akademi”, 5 (1), 149-160.

*Citation: Tangülü, Z. (2022). “A Historical Glance At Teacher's Life-Long-Based Learning In The Scope Of In-Service Training: Educational And Cultural Issues In Teacher's Voice Radio Talks”.

Hars Akademi, 5 (1), 149-160.

ÖĞRETMENİN YAŞAM BOYU TEMELLİ ÖĞRENİMİNE HİZMET İÇİ EĞİTİM KAPSAMINDA TARİHSEL BİR BAKIŞ: ÖĞRETMENİN SESİ RADYO KONUŞMALARINDA EĞİTİM VE KÜLTÜR MESELELERİ

*Zafer TANGÜLÜ**

Özet

Bu çalışmada 1960-1966 yılları arasında görev yapmış olan Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosunun idari yapısı, amacı, görevleri ve faaliyetleri ele alınmış ve Büronun 1961-1963 yılları arasında düzenlenmiş olduğu Öğretmenin Sesi Radyo programındaki eğitim ve kültür konuları ile alakalı konuşmaların derlendiği öğretmenin sesi fasikülü incelenmiştir. Yayınlanan fasikül incelendiğinde şunlar tespit edilmiştir: Söz konusu kayıtlar; radyoda yer alan meselelerin ele alınış biçimine göre değişiklik göstermiştir. Bu değişiklik bazen tek kişinin (uzmanın) konuşma metni biçiminde bazen ise bağımsız iki ya da daha fazla kişinin tartıştığı, üzerinde fikir yürüttüğü, yer yer günlük konuşma diliyle bazen de didaktik bir üslupla ele alanın karşılıklı konuşma metinleridir. Yapılan inceleme sonunda bahsi geçen dönemde üzerine tartışılan konuların günümüz eğitim meseleleri ile benzerlikleri fark edilmiştir. Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu ve Öğretmenin Sesi radyo programı hizmet içi eğitim ve yaşam boyu öğrenme temelinde bakıldığında uygulamanın yapıldığı dönemde oldukça dikkat çekici ve farklı bir örnektir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen Eğitimi, Hizmet İçi Eğitim, Yaşam Boyu Öğrenme, Öğretmenin Sesi Radyosu.

* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Muğla.
zafertangulu@mu.edu.tr / ORCID: 0000-0003-1596-442X.

A HISTORICAL GLANCE AT TEACHER'S LIFE-LONG-BASED LEARNING IN THE SCOPE OF IN-SERVICE TRAINING: EDUCATIONAL AND CULTURAL ISSUES IN TEACHER'S VOICE RADIO TALKS

*Zafer TANGÜLÜ**

Abstract

The administrative structure, purpose, duties and activities of the Teacher Training Bureau, which served between the years 1960-1966 were analysed in this research. Moreover, the Teacher's Voice fascicle, in which the talks about education and culture in the Teacher's Voice Radio program organized by the Bureau between 1961-1963 were compiled, were examined. When the published fascicle is analysed, it was found out that the way the issues on the radio are handled, sometimes in the form of a speech by a single person (expert), and sometimes in the form of a speech by two or more independent people, sometimes in a daily spoken language and sometimes in a didactic style. At the end of the examination, it was noticed that the topics discussed in the aforementioned period were similar to today's educational issues. When we look at the Teacher Training Bureau and the Voice of the Teacher radio program on the basis of in-service training and lifelong learning, it is a very significant and unique example in the period when the application was carried out.

Keywords: Teacher training, In-Service Training, Lifelong Learning, Teacher's Voice Radio

* Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty Of Education, Social Studies Education, Muğla. zafertangulu@mu.edu.tr / ORCID: 0000-0003-1596-442X.

Giriş

Öğretmenlik mesleği 19. Yüzyılda profesyonel meslek özelliği kazanmaya başlamıştır. Türkiye öğretmen yetiştirme tarihine bakıldığında günümüze yakın anlayışta öğretmen yetiştirme işi öğretmen okullarının açılması ile başlamıştır. Öğretmen okullarından mezun olanların yeni teknikte öğretme usulleri diye adlandırılan öğrenci psikolojisi ve gelişimini dikkate alan pedagojik anlayışta yetişmeleri sağlanmıştır. Ancak; öğretmen okulu mezunu olmayanların hâkim olmadığı öğretim yöntemi usullerini ve öğrenci seviyelerine göre derslerin konularının işlenmesini öğretmek amacı ile hizmet içi eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Akyüz, 2013; Becerikli, 2019; 2020; Şanal, 2002; 2002-2003). Cumhuriyet döneminde de hizmet içi eğitim faaliyetleri devam etmekle birlikte öğretmenlik mesleğini icra edenlerin meslek içerisinde gelişmelerini sağlamak, yaşam boyu öğrenmeyi sürdürülebilir kılmak adına çeşitli programlar uygulanmıştır. Bunlardan biri 1937 yılında öğretmenlere hizmet içi eğitim vermek adına gerçekleştirilen başöğretmenlerin gezici öğretmen olarak görev yapmasıdır. Geçici öğretmenler köy okullarını ziyaret ederek öğretmenleri okullarında ziyaret etmiş ve onlara örnek uygulamalar yaptırarak hizmet içi eğitim görevi gerçekleştirmişlerdir. Lakin hizmet içi eğitiminin bir kurumun çatısı altında teşkilatlandırılmış halde uygulanması 1960 yılında gerçekleştirilebilmiştir (Günel ve Tanrıverdi, 2014). Nitekim bu tarihte Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne bağlı olarak “Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu” kurulmuştur (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1988; Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961).

Bu Büro, Mili Eğitim Bakanlığının 30.11.1960 gün ve 17891 sayılı kararıyla, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, her kademedeki öğretmenlere işbaşında yardım amacıyla kurulmuştur. Büro, 60-66 yılları arasında görev yapan Büro, 1966 yılında Eğitim Birimi Müdürlüğü olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bu süreçte Büro öğretmenlerin yaşam boyu öğrenmesi sürecini üstlenmiş, bunun üzerine seminerler düzenlemiş, seminerlere ulaşamayanlar için Öğretmenin Sesi adlı radyo programını yayınlamış, öğretim ile alakalı eserler basmıştır (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1988; Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961).

1. Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosunun İdari Yapısı, Amacı, Görevleri ve Faaliyetleri

Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, müdür ve yardımcısı, danışma, araştırma elemanı, tercüman, kütüphaneci, sekreterden oluşan bir kadro yapısı ile faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca Bakanlığın her öğretim kademesinden ve Talim Terbiyeden gelen temsilcileriyle bir Danışma Kurulu oluşturulmuş (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961) ve Büro şu gerekçeler üzerine kurulmuştur (Aslangil 1961: 9):

“İlkokul öğretmenleri oldukça genç yaşlarda, yeteri kadar hayat tecrübesi edinmeden mezun olmaktadır. Aynı zamanda bu mezunların yüzde 62,5’i köylerde vazife görmektedirler. Köy öğretmenlerinin dünyadaki gelişmeleri takip edip gelişme isteklerini karşılayacak bir yapının olmayışı, dünyadaki, her gün, hızla gelişen yenilikleri, her türlü taşıma, ulaştırma zorlukları bulunan köylerdeki çalışan öğretmenlere aktarmak, onları bu yeniliklerden haberdar etmek,

Her ne kadar Millî Eğitim ve İlçe ilköğretim Müdürleriyle İlköğretim Müfettişleri kanalı ile öğretmenlere işbaşında yardım yapılmakta ise de, sınırlı sayıda elemana sahip olan bu kanalların, istenen şekilde yardım yapmaktan uzak olması,

Ortaokul ve lise öğretmeni kendilerini yetiştirme, geliştirme imkânlarından mahrumdurlar. Özellikle ortaokullarda çalışanlar tıpkı İlkokul öğretmenleri gibi görevine başladıktan sonra bir daha kendi teşebbüsleriyle de olsa bilgisini, görgüsünü geliştirecek bir öğrenim müessesesi bulamamaktadır.

Öğretmen yetiştiren kurumların mezunlarını takip edip onların karşılaştıkları güçlükleri gidermeye, onlara yardım etmeye yönelmiş her hangi bir teşkilât veya programı mevcut değildir.”

Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosunun yukarıdaki gerekçeler bağlamında üstlendiği görevleri üç başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi her kademedeki öğretmenlere seminerler düzenler, onlar için yayınlar gerçekleştirir, radyo programı ile öğretmenlere elini uzatır, eğitim-öğretim meseleleri ile ilgili araştırmalar yapar, öğretmenlerin mesleki intibakını sağlayıp yeni mezunların gelişmelerini takip etme görevini üstlenir. İkinci olarak sürekli faaliyetlerde bulunacak eğitim merkezleri açarak bu merkezlere bağlı gezici kitaplıklar kurar, meslek kitaplıklarını geliştirir, konferanslar, araştırma gezileri düzenler, okullar ile iş birliğini sağlar. Üçüncü adımda ise öğretmenlerin çalışmalarını değerlendirmek amacıyla eğitsel sergiler açar, filmle ve radyo ile gösteriler hazırlar, eğitim ile ilgili araştırmaları yayımlar, öğretmen dernekleriyle iş birliği yapar. Her öğretmenin öğrenmek istediği konuyu Büroya sorması, öğretmenin edinmek istediği kitap hakkında bilgi danışması, radyoda ele alınmasını istediği konuyu büroya bildirmesi, öğretmenin eğitim ile ilgili yapmış olduğu araştırmaların büro tarafından değerlendirilmesi, bilgi ve görgüsünü arttırmak için bürodan yardım ve öncelik istemesi hususlarında Büronun öğretmenlerle iş birliğine hazır olduğu yapılan yayınlarda ifade edilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961).

Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosunun öncelikle ele aldığı işlere bakıldığında yapılan görevler şu şekilde sıralanabilir: yedek subay öğretmenler için bültenler çıkarmak, radyoda Öğretmenin Sesi adlı bir program gerçekleştirmek, köylerdeki öğretmenlere hizmet içi eğitim faaliyetleri için yardımlarda bulunmak, hizmet içi eğitim için yaz

seminerleri düzenlemektir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961).

Ayrıca Büronun faaliyetleri arasında öğretmenlik mesleğine katılan yedek subay öğretmenlerin mesleğini icra ederken karşılaştıkları problemlere kolayca adapte olabilmeleri için ve meslek ile ilgili bazı teknik bilgileri kavrayabilmeleri adına çeşitli bültenler yayımlanmıştır. Bu bültenlerin bazıları şu konular üzerine yayımlanmıştır: ders planının nasıl yapılacağı, ilkokulda idari işler, ilkokulda matematik öğretimi ve okuma öğretimi, çocukları tanımak, ilkokulda ölçme ve değerlendirmedir. Ayrıca radyoda “Öğretmenin Sesi” adlı eğitim programı sunulmuş, bu programda öğretmen, öğrenci meseleleri, örnek okul çalışmaları, mesleki konuşmalar, şiirler, eğitsel hikâyeler konularına değinilmiştir. 60’lı yıllar Türkiye’sinin köylerini düşünecek olursak insanların bu programa ulaşmaları kolay bir mesele değildi. Nitekim elektriği olmayan köyler için Büro tarafından 20 köy okuluna 20 tane pil ile çalışan radyo alınmış ve bu sayının artırılması planlanmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar, 1961). Böylece köylerde hiçbir kaynağa ulaşamayacak durumda olan öğretmenlerin uzaktan hizmet içi eğitimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Büronun en önemli faaliyetlerinden biri öğretmenlere hizmet içi yaz seminerleri düzenlemesidir. 1961 yılında yaz ayı içerisinde Türkiye’nin bazı şehirlerinde gerçekleştirilen bu kurslar deneyimli öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan seminerlerden biri 3-17 Temmuz 1961 tarihleri arasında Beşikdüzü Kız Öğretmen Okulunda gerçekleştirilmiş, bu seminere Talim Terbiye Dairesinden 2, Teftiş Heyetinden 2, İlköğretim Genel Müdürlüğünden 14, Ortaöğretim Genel Müdürlüğünden 2, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğünden 9, Teknik Öğretimden 2, Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosundan 9 ve Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonundan da 1 kişinin katılmıştır (Önertürk, 1961). Seminer 15 günlük bir sürede gerçekleştirilmiştir (Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, 1988).

2. Öğretmenin Sesi Programı

Öğretmenin Sesi programında ülke genelinde 7 radyo istasyonunda her hafta salı günleri saat 18:00’de 15 dakika süren “Öğretmenin Sesi” adlı eğitim programı sunulmuştur. Bu programlar Büro görevlileri tarafından hazırlanmıştır. Programda öğretmen, öğrenci meseleleri, örnek okul çalışmaları, mesleki konuşmalar, şiirler, eğitsel hikâyeler konularına değinilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar 1961).

Radyodaki konuşmalar genelde diyaloglar halinde gerçekleştirilmiş, diyaloglarda karı-koca, anne-baba-öğretmen konuşmaları ön plana çıkmıştır. Bu konuşmalarda millî-manevi değerler, çocuk eğitimi, çocuk gelişimi, sorunlu çocuklar, çocuklara nasıl yaklaşılması gerektiği, birleştirilmiş sınıflarda eğitim, ders kitapları, öğretmen, öğrenci meseleleri, örnek

okul çalışmaları ve öğretimin nasıl kolaylaştırılacağı üzerine kurgular yapılmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

Öğretmenin Sesi programındaki eğitsel konuşmalar öğretmenlerden gelen talep üzerine basılı olarak da yayımlanmıştır. 1961-1963 yılları arasında gerçekleştirilen radyo konuşmaları Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu tarafından derlenerek 1963’de ilk defa 10000 adet olarak fasikül halinde basılmıştır. Fasikül içeriğine bakıldığında “Atatürk sevgisi, çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikler, disiplin, ortaokul çağındaki öğrencilerin gelişimi, problem çocuklar, birleştirilmiş sınıflarda öğretim, öğrencilerin gelişme problemleri ile ilgili rehberlik, gösteri metodunun fen öğretimindeki yeri ve rolü, çocuklarda zekâ derecesi, testlerle ölçülmesi hususları, çocukta okuma ve kitap sevgisi, öğretmen diyor ki” başlıkları altında eğitim ve kültür ile ilgili meselelere değinilmiştir.

2.1. Atatürk Sevgisi

Kitaptaki bu bölüm köy öğretmeni, Ali ve Yusuf adında köylüler öznesinde karşılıklı olarak bir duygusal konuşma ekseninde geçmektedir. Konuşmada, öğretmenin köyde düzenlediği milli bir müsamereden memnun olan ve çok duygulanan Ali ve Yusuf’un öğretmene bu duyguları yansıtması ve öğretmenin de milli ve manevi duygulardan yola çıkarak vatanımız ve kutsalımıza sahip çıkılması gerektiğinden bahseder. Hatta öğretmen bu duyguları pekiştirmek adına Atatürk’ün annesinin mezarı başında okuduğu ağıttan yola çıkarak; “*Annemin mezarı önünde ve Allah’ın huzurunda yemin ediyorum ki milletin bunca kan dökerek eline aldığı egemenliği uğrunda, eğer gerekirse anamın yanına gitmekten bir an bile tereddüt etmeyeceğim*” deyişyle köylülerin milli duygularını kabartıyor. Ancak öğretmen konuşmanın sonunda eğer düşmanlarla bir daha karşılaşmanın ve ülkenin tekrar o zor günlerle yüz yüze gelinmemesinin tek koşulunun bilim ve teknikte gelişme ve bunun yanında Atatürk inkılâplarına bağlı kalmakla açıklamaktadır. Öğretmen bunu da Atatürk’ün “*İlim ve Fen dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir*” sözüyle konuşmasını bitirir ve köylüler kendisine teşekkür ederek ayrılırlar (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.2. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Nitelikler

Kitapta bu bölüm uzman eğitici tarafından bilgilendirici bir metin olarak sunulmuştur. Bölümde çocuklara okuma alışkanlığı adına ebeveynlerin rolüne daha sonra da öğretmenler, psikologlar, sanatçılar ve çevresel faktörlerin rolünden bahsedilmiştir. Yine bölümde çocuğu insanın küçüğü değil de bir birey olarak ele alınmasının daha doğru olacağı ve psikoloji bilimine çocuk psikolojisi alt dalının verilmesinin yerinde olacağı vurgusu yapılmıştır. Çocuk kitapları seçerken de tıpkı yetişkin kitaplarında olduğu gibi benzer değer ölçütlerinin olması gerektiğinin ve çocuk edebiyatı kavramının bu hususta yol gösterici olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu bölüme göre çocuk kitaplarında olması gereken özellikler sağlamlık, resimli olması ve çekici olmasıdır. Bu söylemlerini de

bilimsel çalışmalara dayanarak gerekçelendirmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

Kitaplarda olması gereken iç özellikler için de imla kurallarının doğruluğu, ana dil sevgisinin aşılınması, yurt, ulus, aile ve tabiat sevgisinin aşılınması, kahramanlık, cesaret, doğruluk gibi değerlerin telkini, hayal gücünün geliştirilmesi telkin edilmiştir. Özetle bunlar sağlanırsa çocukların zararlı yayınlardan kurtulacağı ifade edilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.3. Disiplin

Kitapta bu bölüm bir karı-koca arasındaki karşılıklı günlük konuşma dilinden hareketle oluşturulmuştur. Buna göre kadın, yaramaz oğlunu eşine şikâyetiyle başlar. Eşi de ebeveynler olarak bazı öz eleştirilerden yola çıkarak disiplin kavramının sadece telkin, itaat ve cezadan ibaret olmadığını belirtir. Eşi karısına ideal bir disiplinin otoriter yol olan katı yolla değil hoşgörü yoluyla beraber otoriteyi içine alan ortalama yolla sağlanabileceğini söyler. Eşi otoritenin korku ve dehşet verdiği, hoşgörünün serbest bıraktığı ama ortalama yolun ikisinin karışımı olması gerektiğini anlatır. İdeal bir disiplin anlayışının çocuğa sadece bir disiplin değil hayat boyu kullanacağı otokontrol alışkanlığını da kazandıracığı söylenmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.4. Ortaokul Çağındaki Öğrencilerin Gelişimi

Kitapta bu bölüm Hasan, Hasan'ın eşi ve öğretmen Selim öznesinde günlük bir konuşma dilinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Hasan oğlunun 14 yaşında davranış değişikliklerini sık sık yaşamasından öğretmene serzenişte bulunmuştur. Öğretmen ise bu durumun normal olduğunu çocuğun bir gelişim sürecine girdiğini, bu sürecin ebeveynleri korkutmaması gerektiğini, gelişimsel olarak normal bir durum olduğunu ifade etmiştir. Ancak öğretmen Selim bu süreçte çocuğun üstüne fazla düşmemeyi yalnız çocuklarıyla çok zaman geçirmelerini öğütlemiştir. Bu süreçte çocuğa yapılmaması gerekenler ise katı disiplin, fiziksel şiddet ve boş vermişliktir. Yine öğretmen Selim çocuğun gelişim döneminde onun olduğu gibi kabul edilmesinin ve ona anlayış gösterilmesinin önemine vurgu yapmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.5. Problem Çocuklar

Kitabın bahsi geçen bölümünde günlük konuşma diliyle şekillenmiş, spiker, Ayşe ve Nadire öğretmen ve yeni kayıt olan İbrahim isimli bir öğrencinin öznesinde özel gereksinimli çocukluk ve kaynaştırma öğrenciliği kavramı ele alınmıştır. Buna göre öğretmenlerin sadece iyi öğrencileri birinci sınıfta okutma telaşı ve bu hususta öğrenci seçme algısı eleştirel bir üslupla ele alınmıştır. Özellikle bu öğrenciler içindeki İbrahim,

yaşının akranlarından büyük olması sebebiyle birinci sınıf öğretmenleri tarafından kabul görülmemesi ve onun sorunlu bir bireymiş gibi gösterilmesi ve ona ön yargılı yaklaşılması eleştirilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.6. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim

Kitapta bu bölümde Halit ve Ahmet adındaki iki köy öğretmenin birleştirilmiş sınıflar gerçeği üzerinde birbirleriyle tecrübelerini paylaşması, günlük konuşma dili ile ele alınmıştır. Öğretmenlerden Ahmet, Halit öğretmene köy öğretmenliğinin güzel ama birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlik yapmanın zorluğundan dert yanmıştır. Halit öğretmen de birleştirilmiş sınıf gerçeğinin, ülkemiz başta olmak üzere diğer ülkelerde de bir gerçek olduğunu bunun böyle kabul edilip çaresinin düşünülmesi gerektiğini telkin etmiştir. Halit öğretmen Ahmet’e zorlukların aslında birer fırsat olduğunu, bu sınıflar sayesinde çocukların yardımlaşma kavramını öğrenebildiğini ifade etmiştir. Ancak zorluklardan da bahsederek bu sınıflarda öğrenci sayısının fazla olmaması gerektiğini dile getirmiştir. Yine Halit öğretmen birleştirilmiş sınıflarda derslerin program birliğinin sağlanması, matematik, Türkçe, yazı, resim gibi sınıflar arasından ortak olan derslerin aynı saate konulup birlikte verilmesi, hayat bilgisi, tarih ve coğrafya gibi ortak olmayan derslerin farklı saatlere konulup işlenmesi ve bir sınıfa tarih dersi anlatılırken diğer sınıfın özel çalışma planı verilerek kendi kendisine çalışmasının sağlanmasının uygun düşeceğini ifade etmiştir. Birleştirilmiş sınıflarda en önemli faaliyetin okuma-yazma çalışması olduğunu da altı çizilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.7. Öğrencilerin Gelişme Problemleri ile İlgili Rehberlik

Kitabın bu bölümü uzman eğitici tarafından bilimsel konuşma metni olarak düzenlenmiştir. Buna göre öğrenci gelişiminin bireysel bir zorunlu süreç olduğu, bu sürecin bireysel farklılıklardan hareketle herkese aynı anda ve aynı şekilde ilerlemeyeceğinin altı çizilmiştir. Burada öğretmenlere sabırlı olması ve anormal durumların geçici olduğunu bilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmenlere bu süreçte öğrenci sorularına cevap vermeleri, öğrencileri ile özel olarak ilgilenmeleri, intibak süreçlerine yardım etmeleri, fiziksel görme ve işitsel bozukluklara sahip öğrencilerin ise öğretmen rehberliğine daha fazla muhtaç olduğu vurgulanmıştır. Burada dikkat çekilen bir kavram da ruhsal gelişim sürecidir. Ailelerin bu süreçte çocuklara anlayış göstermesi gerektiğini ve devamındaki ergenlik sürecinde de onlarla empati kurması gerektiğinin vurgusu yapılmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.8. Gösteri Metodunun Fen Öğretimindeki Yeri ve Rolü

Kitapta bu bölüm spiker, öğretmen ve öğrenci karakterlerinden oluşturulmuştur. Fen dersinde gösteri metodu diye ifade edilen öğretmenin deneyi tek başına yaparak yani gösteriyi yapan kişi olarak bu metodu uygulamış olduğunun anlatılmasıdır. Spiker karakteri Türkiye’de her öğrenciye mikroskop düşmediği, sınıfların kalabalık olduğu yeterli teknik şartların sağlanamadığı bu nedenle öğretmen üzerinden gösteri metodu denilen öğretmenin deney yapması usulünün faydalı olacağı ve öğrencilerinde deneyi teorik olarak öğrenmesi yerine en azından öğretmeni izleyebilme imkânlarını elde etmesinin faydalı olacağını ve bu konuda öğretmen ve öğrenci arasında bir diyalogu ifade ettiği görüşlerini desteklemek adına anlatmıştır. Aslında bu bölümü hazırlayan eğitim uzmanının oluşturduğu karakterlerin hikâyedeki rolleri bu yönde tasarlanmıştır. Burada öğretmen, öğrenciye gösteri metodunun önemini ve faydalarını anlatmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.9. Çocuklarda Zekâ Derecesi, Testlerle Ölçülmesi Hususları

Kitabın bu bölümünde günlük konuşma dili kullanılarak a ve b öğretmenleri şahsında zekâ kavramı, zekâ testlerinin önemi ve zekâ testleri sayesinde bilişsel, sosyal farklılıkların ortaya çıkarılması hususu ele alınmıştır. Özellikle bu testler sayesinde bireylerde zekânın ölçümlenebileceği, gelecekteki mesleğinin seçilebileceğinin ve bireyde zekâ yaşı kavramının ortaya çıkarılabileceği vurgulanmıştır. Yine bu test sonuçlarının ebeveynlere söylenmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.10. Çocukta Okuma ve Kitap Sevgisi

Kitapta bu bölümde günlük konuşma dili kullanılarak Ahmet öğretmenin yıllar sonra kendisini ziyarete gelen ve hâlihazırda öğretmen olmuş Nadir ile karşılaşması ele alınmıştır. Burada Nadir kendisine okuma alışkanlığı ve bazı iyi değerleri kazandıran öğretmeni Ahmet’ten bunları nasıl başardığına dair tavsiyeler istemiştir. Ahmet öğretmen de eski öğrencisine öğretmenlik mesleğinin bir kabiliyet ve sanat işi olduğunu, bunu da icra edebilmek için öğrencileri iyi anlaması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle okuma alışkanlıklarını belirlerken çocukların ilgisini çekecek kitapları kullanmalarını, bir sınıf kütüphanesi oluşturmasını ve belirli aralıklarla bu kitaplardan bir tanesini sınıfta okumasını öğrencisine nasihat eder (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

2.11. Öğretmen Diyor Ki

Kitapta bu bölümde bir eğitim uzmanının görüşleri yayımlanmıştır. Bölümde kitap okumanın önemini anlatan öğretmen söylemlerine yer verilmiştir. Kitap bilgiye, erdeme, disipline açılan kapı, çocuğun çevresindeki olaylara ilgisini artıran bir araç, insanların

birbirine karşı sorumluluklarını öğreten, dayanışma ve sevgi değerlerini veren, düşünme becerilerini geliştiren, yaratıcı zekâyı güçlendiren bir araç olarak anlatılmıştır. Kitap okumayan çocukların ise bunlardan yoksun olacağı, ebeveynlerin çocuklarına kitap sevgisi aşılamıyor ise anne-babanın görevini doğru bir şekilde icra etmedikleri ve çocuklarının okuduğu kitapları okuyup değerlendirmiyorsa ilgisiz anne-baba olduğu ifade edilmiştir (Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları, 1963).

Sonuç

Eğitim tarihimizde öğretmen yetiştirme ve mesleki geliştirme süreçleri farklı biçimlerde günümüze kadar gelmiştir. Her meslek grubunda olduğu gibi öğretmenlikte de mesleğe başladıktan sonra öğretmenlerin gerek mesleki performanslarını artırmak gerekse pedagojik bilgilerini tazelemek amacıyla ve en önemlisi onların mesleki sosyalleşmelerini sağlayabilmek adına hizmet içi eğitimler değişik şekillerde vermeye çalışılmıştır. Özellikle günümüzde de yaşam boyu öğrenme etkinliklerinin bir parçası sayılan bu hizmet içi eğitim süreçleri öğretmenlere değişik vesilelerle farklı dönemlerde verilmektedir.

Cumhuriyet dönemi eğitim tarihimiz göz önüne alındığında hizmet içi eğitim süreçlerinden en önemlilerinden biri hiç şüphesiz Bakanlık bünyesinde oluşturulan Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu ve bu Büronun gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerdir. Büro, müdür ve yardımcısı, danışma, araştırma elemanı, tercüman, kütüphaneci, sekreterden oluşan bir kadro yapısı ile faaliyetlerine başlatılmıştır. Görevi her kademedeki öğretmenlere seminerler düzenlemek, onlar için yayımlar gerçekleştirmek, eğitim-öğretim meseleleri ile ilgili araştırmalar yapmak, öğretmenlerin mesleki intibakını sağlayıp yeni mezunların gelişmelerini takip etmek, eğitim merkezleri açarak bu merkezlerle bağlı gezici kitaplıklar kurmak, meslek kitaplıklarını geliştirmek, konferanslar, araştırma gezileri düzenlemek, okullar ile iş birliğini sağlamak, öğretmenlerin çalışmalarını değerlendirmek amacıyla eğitsel sergiler açmak, eğitim ile ilgili araştırmaları yayımlamak, öğretmen dernekleriyle iş birliği yapmak olarak ifade edilebilir. Büronun dikkate değer bir görevi ve gerçekleştirmiş olduğu faaliyeti de Öğretmenin Sesi adlı radyo programını gerçekleştirmesidir. Büro, radyo sayesinde elektriği olmayan ücra köşelere gönderdikleri pilli radyolar ile ulaşabilen bir nevi uzaktan hizmet içi eğitimi de gerçekleştiren bir kurumdur.

Büro'nun hazırlamış olduğu Öğretmenin Sesi radyo konuşmaları dikkate değer bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Radyo programı sayesinde gerçekleştirilen uzaktan hizmet içi eğitim süreci 1961-1963 yılları arasında radyo konuşmaları olarak öğretmenlerin faydalanmaya devam etmesi için basılı olarak da yayımlanmıştır. “Öğretmenin Sesi” adı altında programda öğretmenlerin özellikle eğitim, çocuk ve kültürel bağlamda birbirinden bağımsız konularda farkındalık geliştirmeleri sağlanmıştır. Konuların ele alınış biçimi bazen tek kişinin (uzmanın) konuşma metni biçiminde bazen de bağımsız iki ya da daha

fazla kişinin tartıştığı, üzerinde fikir yürüttüğü yer yer günlük konuşma diliyle bazen de didaktik bir üslupla ele alınan karşılıklı konuşma metinleridir. Bakanlık böyle bir etkinlikle aslında belki o dönemde değişik nedenlerle hizmet içi eğitimlere katılamayan öğretmenleri de bu eğitime dâhil etme gayretini göstermiştir. Aslında günümüzde tüm dünyayı ve ülkemizi de etkileyen Covid 19 salgın sürecinde de gerek eğitimin uzaktan internet yoluyla ve EBA TV kanalıyla verilmesi öğretmenlerinde aynı vasıtalarla uzaktan eğitimlere katılması anlayışını bir anlamda 1960’lı yılların başında Öğretmenin Sesi radyo etkinliklerinde devlet eliyle ilk kez pratik etmeye çalışmıştır.

Araştırmada incelediğimiz kitap Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu tarafından radyo konuşmalarının derlenerek hazırlandığı ve o dönem öğretmenlerin yoğun istek göstererek basılmasını istediği 1963’de ilk defa 10000 adet basılan fasikül kitabıdır. Kitapta konular belli bir konu ve temaya göre ayrılmamış bağımsız bir konu dizilimi kullanılmıştır. Radyo konuşmalarındaki günlük akıcı dil ve söylem tarzı kitaba da aktarılmıştır. Bu yönüyle öğretmenlerin radyo programlarını kaçırma bile okuyarak rahatça anlayabileceği bir dil kullanılmıştır. Kitapta belirlenen konulara ilişkin salt bir akademik üslup yerine gündelik hayatla ilişkilendirilen örneklerin hayatın içinden aktarıldığı bir konuşma üslubu tercih edilmiştir. Örneğin Atatürk sevgisi konusunda halk diliyle Milli Mücadele kavramı anlatılırken diğer taraftan da anayasal bir zorunluluk olarak ve devletin istediği insan profiline uygun bireyler yetiştirmek adına ve cumhuriyetin devamlılığı hususunda Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığın da altı çizilmiştir.

Konuşma metinlerindeki gündelik üslubun kullanılması ve yaşamdan örnekler verilmesinin yanında eğitim sistemimizin özellikle altının çizdiği vatan, millet, yurt sevgisi, yardımseverlik, dayanışma, empati, hoşgörü vb. değerlerin de sık sık altı çizilerek vurgulanmıştır. Bu yönüyle günümüzdeki eğitim programlarındaki değerler aktarımının da bir benzeri yapılmıştır.

Bugün sıklıkla üzerinde durulan çocuk kitapları, çocuk psikolojisi, çocuk edebiyatı, özel gereksinimli çocuklar ve eğitim disiplini gibi kavramlar üzerine sıklıkla gidilmiş, bunlara ilişkin ortaya konulan önermeler ve düzenlemeler halen daha geçerliliğini korumuştur. Vatan ve yurt sevgisi içeren konularda halktan kişilerle bir sohbet üslubu oluşturulması, disiplin, çocuk gelişimi, ergenlik gibi konularda ebeveyn ve öğretmenlerle diyalog halinde bulunulması, pedagojik açıdan etkileyen etkilenen prensibine uygundur.

Ayrıca bugün temel eğitimimizde kullanılan birleştirilmiş sınıflarda öğretim anlayışı o yıllarda da bir zorunluluk olarak görülmüş, burada eğitim-öğretim için ortaya konulan çözüm önerileri günümüzde de büyük bir çoğunlukla geçerliliğini korumuştur.

Eğitim sistemimize günümüzde de geçerliliğini koruyan özel gereksinimli çocuklar ve kaynaştırma öğrencileri gerçeği problemlı çocuklar başlığı altında irdelenmiş, öğretmenlerle beraber bir problemlı çocuk konuşturularak konunun kaynağına inilmeye

çalışılmıştır. Bu bölümde özellikle empati, ön yargı, hoşgörü, eğitimde şiddet ve her çocuk özeldir kavramları ve değerleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Yine günümüzde çeşitli şekillerde uygulanmaya konulan ve bireysel farklılıkların ortaya çıkmasını sağlayan zihinsel ve bilişsel süreçleri irdelleyen zekâ testleri ve zekâ ölçümlerine dikkat çekilmiştir. Bunların önemine vurgu yapılmış ve istatistiki değişmeler, hesaplamalar kullanılarak zekâ testlerini kullanmayı ve buradan çıkacak sonuçlarla öğrenme kuramları geliştirmenin önemi vurgulanmıştır.

Bu çalışmada eğitim tarihimizin önemli bir kesiti ele alınmış olmakla birlikte bundan sonra yapılacak çalışmalarda da benzer kaynakların gün yüzüne çıkarılması ve değerlendirilmesinin faydalı olacağı ve çalışmanın bu hususta yol gösterici olması umulmaktadır.

Kaynakça

- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi* (m.ö. 1000-m.s. 2013). Ankara: Pegem Akademi.
- Aslangil, H. C. (1961). Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu ve Göreceği İşler. *Öğretmen*, 15(170), 9-10.
- Becerikli, S. (2019). *Osmanlı Modernleşme Sürecinde Selanik Vilayetinde Eğitim*, (Ed. Fatih Demirel), Selanik dârülmuallimini, (ss. 201-229). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Becerikli, S. (2022). A historical study on courses on teaching profession taught in ottoman teacher training schools. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 7(16), 532-562.
- Günel, M.; Tanrıverdi, K. (2014). Dünya’da ve Türkiye’de hizmetiçi eğitimler: kurumsal ve akademik hafıza(kayıpları)mız. *Eğitim ve Bilim*, 39(175), 73-94.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı (1988). *Hizmetiçi eğitim, kuruluş, gelişme, faaliyetleri 1960-1987*. Ankara.
- Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu Nedir ve Ne İş Yapar (1961).
- Öğretmeni İş Başında Yetiştirme Bürosu, Öğretmenin Sesi Radyo Konuşmaları (1963).
- Önertürk, A. (1961). Öğretmeni iş başında yetiştirme semineri, *Birlik*, 32-33, 13-15.
- Şanal, M. (2002). *Türkiye’de öğretmen okullarında meslek dersi kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi (1848-1918)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Şanal, M. (2002-2003). Osmanlı öğretmen okulları programlarında öğretmenlik meslek dersleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15, 53-69.